

KS. JAN DYDUCH

DUSZPASTERSTWO RODZIN W ŚWIETLE UCHWAŁ II SYNODU RZYMSKIEGO

WSTĘP

Bez większego echa w Polsce przeszło jedno z ważniejszych wydarzeń w życiu Kościoła 1993 r., mianowicie zakończenie II Synodu Diecezji Rzymskiej i promulgowanie jego dokumentu końcowego: *Księgi Synodu Diecezji Rzymskiej*. Synod ten został rozpoczęty przez Ojca św. Jana Pawła II w wigilię Zesłania Ducha Świętego 17 V 1986 r., a zakończony, w wigilię tejże uroczystości 29 V 1993 r., a więc po siedmiu latach pracy. Znaczenie tego wydarzenia podkreślił Papież, zwracając uwagę na wiodącą rolę, jaką Kościół, który jest w Rzymie, odgrywa, w Kościele powszechnym: „Synod Kościoła, który jest w Rzymie, posiada szczególną wymowę na tle rozbudzonej przez Sobór świadomości »Kościółów siostrzanych«...”¹.

Prawie równoległe z zakończeniem Synodu Rzymskiego odbywało się w Rzymie „Święto Rodziny '93”. Przemawiając do jego uczestników, Papież ogłosił, że Międzynarodowy Rok Rodziny proklamowany przez ONZ na 1994 r. będzie obchodzony również w Kościele katolickim. Te wydarzenia skłaniają do omówienia problemu zasygnalizowanego w tytule artykułu, tzn. duszpasterstwa rodzin ukazanego w dokumencie końcowym Synodu Rzymskiego ze szczególnym uwzględnieniem aspektu prawnego.

I RODZINA PODMIOTEM I PRZEDMIOTEM EWANGELIZACJI

Sytuacja rodzin, które są w Rzymie, ich szanse ewangelizacyjne, chociaż posiadają swoją specyfikę, to jednak w wielu sprawach są podobne do rodzin

¹ Przemówienie z 26 VI 1993. „L'Osservatore Romano”. Wyd. pol. 14:1993 nr 8-9 s. 36.

żyjących w innych częściach Europy, a także do rodzin żyjących w naszym kraju. Stąd dodatkowy argument podjęcia tego zagadnienia.

Synod Rzymski, idąc za wskazaniem Soboru Watykańskiego II, widzi problemy rodziny jako uprzywilejowaną dziedzinę zaangażowania duszpasterskiego Kościoła, podkreśla jej podstawowe znaczenie w nowej ewangelizacji². Opis sytuacji rodziny rzymskiej jakiego dokonuje *Księga Synodu*, stanowi nie tylko dokumentację wydarzeń społecznych, ale przede wszystkim zmierza do lepszego poznawania przez Kościół niewyczerpanej tajemnicy małżeństwa i rodziny również poprzez sytuacje, problemy, pytania, niepokoje i nadzieje małżonków, rodziców i młodzieży żyjących we współczesnych warunkach³.

Taka metoda Synodu wypływa ze wskazań Soboru Watykańskiego II, który naucza: „Kościół zawsze ma obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii, tak aby mógł w sposób dostosowany do mentalności każdego pokolenia odpowiadać ludziom na ich odwieczne pytania, dotyczące sensu życia obecnego i przyszłego oraz wzajemnego ich stosunku do siebie”⁴. Chcąc zatem dotrzeć do współczesnego człowieka i przekonać go, trzeba umiejętnie rozeznaczyć okoliczności jego życia, a następnie poprawnie je zinterpretować. Interpretacja ta winna się dokonywać w świetle i mocy Ewangelii⁵. Nie wolno do powstałych sytuacji naginać zasad wiary i moralności, które muszą pozostać niezmiennie. Nowa, uwzględniająca aktualne sytuacje, argumentacja winna zmierzać do przekonania człowieka, aby uznał i zachowywał zasady ewangeliczne. Takie zadanie stawia sobie Synod Rzymski, przedstawiając nauczanie o rodzinie.

Rodzina rzymska została dotknięta – podobnie jak rodziny żyjące w krajach Europy Zachodniej – głębokim kryzysem moralnym, religijnym i społecznym. Jego przejawy są tutaj tak widoczne i tak bolesne, jak w żadnej innej dziedzinie. Kryzys ten jest bardzo niebezpieczny, gdyż dotknął samej instytucji rodziny, kwestionując jej sens. Zostały podważone fundamenty małżeństwa i rodziny. Indywidualizm, subiektywizm, hedonizm i materializm praktyczny, propagujący konsumpcyjny styl życia – odrzucający wartości moralne i gloryfikujący samowolę pod pozorem głoszenia wolności osoby – sprawił, że koncepcja małżeństwa jako nierozzerwalnego związku regulowanego prawem Bożym zarówno naturalnym, jak i objawionym przez wielu została odrzucona i uznana za przestarzałą i zacofaną. W konsekwencji traktuje się małżeństwo i rodzinę jako „fakt prywatny”, regulowany tylko subiektywną oceną bez jakiegokolwiek odpowiedzialności wobec Boga, wobec społeczeństwa, czy wobec dzieci. Skutkiem

² *Libro del Sinodo della Diocesi di Roma*. Secondo Sinodo Diocesano 1993 (=LSR) n. 67.

³ Por. LSR n. 67; por adhortacja *Familiaris consortio*. 22 XI 1981 (=FC) n. 4.

⁴ Konstytucja soborowa *Gaudium et spes* n. 4.

⁵ Por. Adhortacja *Pastores dabo vobis* 25 III 1992 n. 10.

tego jest zmniejszenie się ilości małżeństw zarówno religijnych jak i cywilnych oraz zwiększenie się liczby rozwodów, tzw. wolnych związków, małżeństw „na próbę”, ponownych związków rozwiedzionych, związków dopuszczających zdradę i niewierność. Groźnym przejawem kryzysu rodziny jest wielka ilość zabójstw nie narodzonych. Tę sytuację pogarszają środki społecznego przekazu, zwłaszcza filmy, w których zachowania i wypowiedzi popularnych aktorów, dezawuuujących małżeństwo i rodzinę, mają destrukcyjny wpływ na postawy ludzkie, zwłaszcza młodego pokolenia. Stąd coraz częstsze zjawisko braku trwałości u młodych małżeństw, jak i zawieranie przez młodych tzw. związków „na próbę”. Do tego dochodzą trudności zewnętrzne, takie jak brak mieszkań, brak pracy, jak również brak wzorców poprawnego życia rodzinnego. Często rodziny są wewnętrznie skłócone, gdyż normalnie istniejący konflikt pokoleń między rodzicami i dziećmi zostaje niezwykle spotęgowany, co prowadzi do zerwania emocjonalnych więzi wewnątrz rodziny. Także ustawodawstwo cywilne nie sprzyja prawidłowemu rozwojowi rodziny, chociaż konstytucja Republiki Włoskiej staje w jej obronie. Większość rodzin mieszkających aktualnie w Rzymie to ludność napływowa z różnych części Italii i innych krajów, co sprawia wielość wzorców i form życia rodzinnego. Wszystko to stwarza panoramę pełną różnorodności i zamieszania⁶.

Obraz rodziny rzymskiej byłby niepełny i zubożony bez wskazania symptomów pozytywnych. Przekształcanie się rodziny wielopokoleniowej w rodzinę dwupokoleniową wnosi niejednokrotnie elementy korzystne, takie jak: ubogacenie więzi odniesień międzyosobowych, właściwe ustawienie relacji mężczyzny i kobiety – męża i żony, dowartościowanie macierzyństwa matki i zaangażowanie ojca w wychowanie dzieci. Niewątpliwie pozytywnym zjawiskiem jest zerwanie z dotychczasowym zamykaniem się rodziny mieszczańskiej w ramach własnych spraw i interesów oraz otwarcie się i włączenie w życie wspólnoty. Przejawem tego jest wzrost zainteresowania i chęć niesienia pomocy rodzinom i osobom przeżywającym różnorodne trudności: moralne, materialne i psychiczne. Następnie podejmowanie opieki nad opuszczonymi dziećmi, łącznie z adopcją. U wielu osób powstaje tęsknota za autentycznym życiem rodzinnym, pogłębionym religijnie, za zaangażowaniem społecznym i kościelnym. Wiele rodzin, w tym także młodzież, dąży do odnowienia więzów, wewnątrz rodziny, pragnąc oprzeć je na autentycznej miłości, łagodząc w ten sposób konflikt pokoleń. Obserwuje się dążenie do przezwyciężenia samotności rodziny, jak również samotności w rodzinie poprzez ożywienie wielorakich kontaktów. Coraz częściej można spotkać dezaprobatę nadużyć związanych z życiem małżeńskim,

⁶ Por. LSR n. 67.

takich jak: aborcja, rozwody, zdrady czy małżeństwa „na próbę”⁷. Obraz rodziny rzymskiej ukazany w *Księdze Synodu* jest wołaniem o ewangelizację, której potrzebuje rodzina. Równocześnie w rodzinie tkwią możliwości ewangelizacyjne. A zatem winna ona być zarazem podmiotem i przedmiotem nowej ewangelizacji. Rodzina jest wspólnym dziedzictwem społeczności świeckiej i wspólnoty kościelnej. Jest dla nich niepodważalnym dobrem i wartością. Jest podstawową komórką miłości i życia, zarówno w wymiarze przyrodzonym, jak i nadprzyrodzonym⁸.

To określenie rodziny, wskazuje na jej powołanie, które w Synodzie Rzymskim jest przedstawione w kontekście nauczania Soboru Watykańskiego II, adhortacji *Familiaris consortio* oraz adhortacji *Christifideles laici*. Jawi się ona jako „Kościół domowy”, powołana nie tylko, aby być pierwszą szkołą autentycznej wspólnoty w odniesieniu do miłości między małżonkami i dziećmi, ale również, aby nieść braterstwo i radosną jedność całej wspólnoty chrześcijańskiej, będącej rodziną dzieci Bożych⁹. Tę wspólnotę kościelną buduje rodzina chrześcijańska wezwana, aby żyć i wzrastać ustawicznie wewnątrz, zapewniając rozwój wszystkim swoim członkom i tworząc wspólnotę, w której osoba ludzka odkupiona przez Chrystusa jest kształtowana w prawdzie i wolności¹⁰.

To najpierw w rodzinie toczy się dialog wolności i prawdy. Dialog konieczny dla rozwoju moralnego. Sprawę tę szeroko omawia papież Jan Paweł II w encyklice *Veritatis splendor* z 6 VIII 1993 r., gdzie między innymi pisze: „... musimy je zbadać w świetle fundamentalnej zasady, iż wolność jest zależna od prawdy, zasady, którą tak jasno i dobitnie wyraził Chrystus w słowach: »poznacie prawdę a prawda was wyzwoli« (J 8, 32)”¹¹.

Rodzina, która poznała i uznała prawdę Ewangelii oraz wypełnia ją w duchu wolności dzieci Bożych, wzrasta w świętości. Z kolei ta świętość czerpie ożywcze soki ze wzajemnej miłości opartej na duchu poświęcenia. Nieustannym pokarmem miłości rodzinnej jest modlitwa i uczestnictwo w Eucharystii. Dzięki tak pojętej miłości rodzina chrześcijańska staje się „obrazem” Rodziny z Nazaretu¹². Trzeba dodać, że tekst włoski *Księgi Synodu*, mówiąc o obrazie używa terminu *icona*, a więc chodzi tu nie tylko o odzwierciedlenie Rodziny Nazaretńskiej, ale o jej uobecnienie. Taka rodzina staje się szkołą dojrzałości kościelnej i radosnym świadkiem Chrystusa w pełnym smutku współczesnym świecie.

⁷ Por. tamże n. 67.

⁸ *Libro del Sinodo della Diocesi di Roma*. Indicazioni pastorali. (=LSR) ip.) ip. 34.

⁹ LSR n. 27.

¹⁰ Por. tamże n. 74.

¹¹ *Libreria Editrice Vaticana*. Wyd. pol. n. 34.

¹² LSR n. 74.

Synod Rzymski, kreśląc wizję miłości w rodzinie, nie zapomina, że owocem miłości małżeńskiej jest dar potomstwa. Płodność jest widocznym znakiem uczestnictwa małżonków w stwórczej miłości Boga. Wedle Jego zamysłu miłość małżeńska jest skierowana ku rodzeniu i wychowaniu potomstwa, w którym jawi się jej uwieńczenie. Dar życia przekazywany w rodzinie jest darem miłości, stanowiącym specyficzny przejaw jej ewangelizacyjnego powołania¹³.

Synod Rzymski wielokrotnie mówi o podstawowym zadaniu rodziny w przekazywaniu i ochronie życia. Jest to potrzebne ze względu na klimat i atmosferę niekorzystną dla życia, szczególnie dla życia nie narodzonych; z drugiej strony służba życiu zyskuje coraz bardziej uznanie społeczne¹⁴.

Służba życiu, do której powołana jest rodzina, realizuje się także w wychowaniu potomstwa. Kształtowanie osoby ludzkiej w atmosferze miłości, jej rozwój oraz dojrzewanie religijne i społeczne jest możliwe tylko w rodzinie. Rodzice są pierwszymi nauczycielami wiary swoich dzieci, oni mają kształtować ich postawy moralne. Rodzina jest wezwana, aby prowadzić wychowanie integralne¹⁵.

Wydaje się że dokument Synodu Rzymskiego za słabo akcentuje prawo i obowiązek rodziców do wychowywania swoich dzieci, co kilkakrotnie jest podkreślone w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* (kan. 226 § 2, kan. 774 § 1, kan. 793 § 1, kan. 1136). Zwraca natomiast uwagę na szczególne zadania wychowawcze ojca i matki. Ojcostwo posiada swoją specyfikę w wychowaniu podobnie jak i macierzyństwo¹⁶.

Zarówno ojciec jak i matka uczestniczą we wspólnym rodzicielstwie, kobieta jednak bierze na siebie jego szczególną część, bowiem jej Bóg-Stwórca zawierzył człowieka w sposób szczególny¹⁷.

Mówiąc o rodzicielstwie Synod zaznacza, że małżeństwo ma również sens i wartość wówczas, gdy zrodzenie potomstwa nie jest możliwe. W takim wypadku małżonkowie mogą także spełniać powołanie rodziny, jakim jest służba życiu poprzez adopcję, zajęcie się sierotami, niesienie pomocy innym rodzinom czy dzieciom ubogim i upośledzonym. Natomiast chęć posiadania potomstwa

¹³ Por. tamże n. 74, 69, 73.

¹⁴ Por. J. B a j d a. *Powołanie małżeństwa i rodziny*. W: *Teologia małżeństwa i rodziny*. T. 1. Pod red. K. Majdańskiego. Warszawa 1980 s. 105,108; J. D y d u c h. *Obowiązki i prawa wierznych świeckich w prawodawstwie soborowym*. Kraków 1985 s. 235-239.

¹⁵ Por. LSR n. 69, 71, 74.

¹⁶ Por. tamże n. 74.

¹⁷ Por. J. D y d u c h. *Wezwani do winnicy i wszczępieni w Chrystusa. Komentarz do adhortacji „Christifideles laici”*. Kraków 1989 s. 79-80.

za każdą cenę, bez oglądania się na środki, wypacza autentyczne znaczenie ojcostwa i macierzyństwa i dlatego zasługuje na potępienie¹⁸.

Odpowiedzialne rodzicielstwo i służba życiu w rodzinie są wyznaniem i czynnym świadectwem wiary i miłości Boga, oświecającym świat światłem nadziei i mocy, która chce chronić człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci. Dzięki temu rodzina chrześcijańska żyjąca w Rzymie jest powołana do odnowy świata, do odnowy współżycia między ludźmi i między rodzinami, do naprawienia zepsutej tkanki etycznej i społecznej. W realizacji tych zadań rodzina potrzebuje wielorakiej pomocy od społeczeństwa¹⁹. Wymiar społeczny osoby sprawia, że życie społeczne, jego poziom i rozwój, zależy od postaw ludzkich, które są kształtowane w rodzinach. Współżycie społeczne, mniejsze i większe społeczności zależą od rodziny²⁰.

Rodzina ewangelizująca i ewangelizowana uczestniczy w potrójnej misji Chrystusa i Kościoła: prorockiej, uświęcającej i pastersko-apostolskiej. Zawsze aktualna była misja profetyczna rodziny, aktualność ta dzisiaj została spotęgowana. Rodzina uczestniczy w misji profetycznej Chrystusa, przyjmując i głosząc Słowo Boże. Drodze wiary towarzyszy tam katechizacja, w której uczestniczą rodzice, począwszy od katechezy chrzcielnej. Z kolei sami ją prowadzą w stosunku do swoich dzieci. Tak więc rodzice są z jednej strony zobowiązani do skorzystania z katechezy, a z drugiej do katechizowania. Ta droga wiary ma swoje szczególne etapy. Jest to okres młodości i narzeczeństwa. Na drodze wiary rodzice korzystają z pomocy parafii, szkoły katolickiej czy stowarzyszeń katolickich. Wypełniając zadanie profetyczne wobec samej siebie, rodzina chrześcijańska winna stać się w tym względzie solidarna z innymi rodzinami, a zwłaszcza z tymi, które przeżywają trudności albo są niepełne. Przedmiotem troski winny być również młode małżeństwa, które dopiero co wkroczyły na drogę życia małżeńskiego i nie są jeszcze do tych zadań należycie przygotowane²¹.

Rodzina przyjmująca i głosząca Słowo Boże staje się sanktuarium domowym Kościoła – miejscem uświęcenia i uświęcającym. Niewyczerpanym źródłem łask uświęcających rodzinę jest sakrament małżeństwa. Małżeństwo – związek mężczyzny i kobiety ukonstytuowany przez Boga u początków dziejów ludzkości – zostało podniesione przez Jezusa Chrystusa do rangi sakramentu, nierozzerwalnego związku, będącego znakiem i obrazem miłości Chrystusa do Kościoła. Dzięki sakramentalności małżeństwa rodzina chrześcijańska staje się wspólnotą

¹⁸ LSR n. 74.

¹⁹ Por. tamże n. 69, 74, 76; LSR ip. 34, 8.

²⁰ Por. L. M a c c a r i o. *La famiglia soggetto dell'evangelizzazione*. W: *Laici per una nuova evangelizzazione*. Pod red. M. Toso. Turyn 1990 s. 283-286.

²¹ LSR n. 72-73; LSR ip. 35, 4.

osób, niejako znakiem i obrazem wspólnoty Ojca i Syna w Duchu Świętym. Ten wspaniały program Boga wobec każdej rodziny trzeba jej ustawicznie przypominać. Rodzina, zbudowana na sakramentalnym związku małżeństwa, w dążeniu do świętości korzysta ze wszystkich sakramentów świętych i modlitwy. Uświęca się także przez dzieła miłosierdzia i dzieła pokutne. Szczególne znaczenie posiada Eucharystia²².

Wydaje się, że Synod Rzymski za mało akcentuje rolę sakramentu pokuty w uświęcaniu rodziny, a przecież skrucha i wzajemne przebaczenie w łonie rodziny chrześcijańskiej znajdują w nim szczególny wyraz.

Rodzina swoją misję pastersko-apostolską wypełnia przez wieloraką służbę. Służba ta dokonuje się najpierw wewnątrz rodziny; małżonkowie służą sobie nawzajem, służą swoim dzieciom, a te z kolei rodzicom. Rodzina służy drugiej rodzinie, zwłaszcza tej, która nie ma mieszkania, której dziecko jest niepełnosprawne, nieuleczalnie czy umysłowo chore, uzależnione od narkotyków; rodzinie niepełnej, szczególnie tam, gdzie ojciec jest w więzieniu. Dodatkowej pomocy potrzebują rodziny emigrantów, wykorzenione społecznie i kulturowo. Rodzina służy także wspólnocie kościelnej i społeczeństwu. Poprzez rodzinę świeccy wypełniają swoją misję wobec Kościoła i społeczeństwa²³.

Mówiąc o służbie rodziny wobec wspólnoty kościelnej, dokument Synodu pomija milczeniem sprawę kształtowania powołań kapłańskich i zakonnych w rodzinie chrześcijańskiej. Niezastąpione jej znaczenie w rekrutacji powołań duchownych i zakonnych nie ulega wątpliwości²⁴.

Ukazany przez Synod Rzymski obraz rodzin żyjących w Rzymie jest dramatyczny. Przeżywają kryzys, który dotknął rodziny społeczeństw nowoczesnych ogarniętych konsumpcjonizmem i materializmem praktycznym z uzupełnieniem negatywnych elementów wpływających z sytuacji wielkiego miasta i z ogromnej migracji ludności. Wszystko to jednak nie powoduje pesymizmu. Rodzina rzymska daje sygnały swego odrodzenia i dlatego stanowi szansę dla nowej ewangelizacji.

²² Por. LSR n. 69, 72.

²³ Por. tamże n. 72-73.

²⁴ Por. N. M a r t i n. *Die Familie nach „Familiaris consortio“ das erste und beste Seminar für geistliche Berufe.* „Seminarium“ 23:1983 s. 185-195.

II INSTYTUCJONALNE ZABEZPIECZENIE DOBRA RODZINY

Skuteczna realizacja odnowy rodziny rzymskiej poprzez nową ewangelizację stanie się możliwa dzięki zorganizowaniu dynamicznego duszpasterstwa rodzin i należytej opieki nad rodziną. Chodzi tu przede wszystkim o troskę o rozwój rodziny i zabezpieczenie jej praw zarówno na forum kościelnym jak i forum cywilnym. Prawa rodziny w prawodawstwie kościelnym odnotowane są dopiero w dobie odnowy soborowej Kościoła. Wprawdzie *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 r. bardzo szeroko zajmował się małżeństwem, obowiązkami i prawami rodziców, to jednak zagadnienie praw rodziny było mu obce i nieznane²⁵. Próbę podania katalogu praw rodziny podejmuje adhortacja *Familiaris consortio*, która stwierdza, że Kościół otwarcie i z mocą broni praw rodziny przed ich naruszeniem ze strony społeczeństwa i Państwa. Następnie zostają te prawa wyliczone²⁶. Papież dostrzega jednak potrzebę globalnego załatwienia tej sprawy, dlatego pisze: „Stolica Apostolska, podejmując wyraźne życzenie Synodu, zajmie się pogłębieniem tych sugestii, opracowując »Kartę praw rodziny« celem przedłożenia jej zainteresowanym środowiskom i władzom”²⁷.

Taki dokument został opublikowany przez Stolicę Apostolską 22 X 1983 r.²⁸ Głosi on między innymi: „Rodzina ma prawo istnieć i rozwijać się jako rodzina. Władze publiczne winny uznawać i wspierać godność, słuszną niezależność, intymność, integralność i stałość każdej rodziny”²⁹. Synod Rzymski podkreśla ważność i znaczenie *Karty praw rodziny* i potrzebę zaznajomienia się z nią i jej realizację przez rodziny rzymskie, jak również przez władze cywilne Rzymu³⁰.

Trzeba dodać, że sprawa praw rodziny została umieszczona w nowym *Kodeksie Prawa Kanonicznego* z 1983 r., którego wejście w życie zbiegło się z ogłoszeniem *Karty praw rodziny*.

Podstawowe znaczenie posiada kanon 226 umieszczony w tytule: „Obowiązki i prawa wiernych świeckich”. Postanawia on: „Żyjący w stanie małżeńskim, zgodnie z własnym powołaniem, mają szczególny obowiązek przyczyniać się do budowania Ludu Bożego przez małżeństwo i rodzinę” (§ 1). Norma ta jest szeroko omówiona w Synodzie Rzymskim, który podkreśla powołanie rodziny

²⁵ Por. J. M. D i a z. *Famiglia*. W: *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*. Torino 1993 s. 486.

²⁶ Por. n. 46.

²⁷ Adhortacja FC n. 46.

²⁸ „Communicationes” 15:1983 s. 140-152.

²⁹ Tamże art. 6.

³⁰ Por. LSR n. 76.

chrześcijańskiej do budowania wspólnoty kościelnej³¹. W wypełnianiu tego powołania trzeba rodzinie pomóc, także poprzez głoszenie do niej i o niej Słowa Bożego. To zadanie podejmuje Synod Rzymski, idąc za wskazaniem *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, który nakazuje: „Niech także przekazują wiernym naukę, jaką Urząd Nauczycielski Kościoła głosi o godności i wolności osoby ludzkiej, o jedności i trwałości rodziny oraz o jej zadaniach...” (kan. 768, § 2).

Rodzina chrześcijańska jest powołana także do budowania wspólnoty cywilnej, bowiem społeczeństwa składają się z osób, które rodzą się, rozwijają i dojrzejają w rodzinie. Tam wykształcają się autentyczne więzy braterstwa i solidarności społecznej. Chodzi tu nie tylko o braterstwo i solidarność w ramach jednego kraju, lecz także o budowanie nowego ładu międzynarodowego, gdyż tylko w ramach światowej solidarności można podjąć rozwiązanie dramatycznych problemów sprawiedliwości, wolności i pokoju w świecie. Zdevastowana tkanka społeczna na różnych szczeblach miasta, prowincji, państwa, świata może być odbudowana tylko przez odnowę rodziny³². To jednak wymaga od władz cywilnych prowadzenia odpowiedniej „polityki rodzinnej”. Prawa i instytucje państwowe powinny popierać i bronić praw i zadań rodziny, a w żadnym wypadku nie mogą ich naruszać³³. Jest tu wyrażone potępienie przez Synod Rzymski aborcji i rozwodów dopuszczonych w prawodawstwie włoskim, a bezpośrednio godzących w prawa rodziny. Wzywa on także kompetentne instytucje państwowe i samorządowe do postawienia spraw rodziny jako priorytetowych w polityce społecznej. Chodzi głównie o opiekę społeczną, odpowiednie przepisy podatkowe sprzyjające rodzinie, a także mieszkania dla rodzin biednych i opiekę zdrowotną; o cały kompleks warunków dowartościowujących macierzyństwo i wychowanie dzieci. Taka organiczna polityka stanowi obowiązek władzy cywilnej i akt sprawiedliwości, wobec obywateli i odpowiada fundamentalnym interesom państwa³⁴.

Można zauważyć, że Synod Rzymski widzi ratowanie zagrożonej rodziny oraz jej rozwój we współpracy struktur kościelnych z instytucjami cywilnymi. Ochronę rodziny przez instytucje państwowe – łącznie z prawodawstwem – traktuje jako obowiązek wynikający ze sprawiedliwości.

Dla wypełnienia swych zadań potrzebuje rodzina wielorakiej pomocy Kościoła oraz jego struktur i instytucji. Zaznaczyliśmy już, że bardzo istotną rolę odgrywa tu prawodawstwo kościelne, zarówno to powszechne, wyrażone w *Ko-*

³¹ Por. tamże n. 73-74.

³² Por. tamże n. 69, 74, 76.

³³ Por. LSR ip. 34. 8; LSR n. 76.

³⁴ Por. LSR ip. 76; LSR ip. 34, 2; *Conferenza Episcopale Italiana. Direttorio di Pastorale Familiare*. Roma 1993 (=DPF) n. 181.

deksie Prawa Kanonicznego i Karcie praw rodziny, jak i partykularne zawarte w postanowieniach i wskazaniach Księgi Synodu. Prawodawstwo, choćby było najlepsze, nie wystarczy, gdyż chodzi o jego realizację, a w tej dziedzinie istotną rolę mają odegrać instytucje na szczeblu diecezjalnym i parafialnym.

Priorytetowym obowiązkiem diecezji jest zatroszczyć się o ewangelizację rodzin. Pomocne tutaj będzie „Diecezjalne Centrum Duszpasterstwa Rodzin”, koordynujące na szczeblu diecezjalnym wysiłki i inicjatywy, wszystkich instytucji zajmujących się duszpasterstwem rodzin. Przede wszystkim zajmie się ono różnymi formami przygotowania i formacji odpowiedniej, liczby fachowych pracowników duszpasterstwa między innymi kapłanów, diakonów, zakonników i świeckich. „Diecezjalne Centrum” będzie badało problemy rodzin i programowało wśród nich prace, współpracując z nimi, celem najlepszego wyboru sposobu służby, i najskuteczniejszego dotarcia z ewangelizacją do rodziny. Zajmie się także – w porozumieniu z „Diecezjalną Poradnią Rodzin” – zorganizowaniem darmowego poradnictwa rodzinnego, którego punkty będą rozsiane po całym Rzymie i koordynowane przez „Poradnię”. Celem poradnictwa będzie niesienie pomocy parom małżeńskim w różnych dziedzinach, także poradnictwo prawne, a nawet pomoc w kierowaniu niektórych spraw do trybunałów kościelnych. Szczególnym przedmiotem troski „Centrum” ma być organizowanie pomocy duszpasterskiej i innej małżeństwom i rodzinom znajdującym się w sytuacji trudnej; a więc małżeństwom rozbitym, rozwiedzionym, w separacji, rozwiedzionym ponownie żonatym, osobom związanym tylko cywilnie lub żyjącym razem bez żadnego, formalnego związku³⁵. Diecezjalne centrum winno współpracować z ośrodkami parafialnymi zajmującymi się rodziną.

Parafia posiada podstawowe znaczenie w odnowie rodziny, a odnowa parafii może się dokonać tylko przez rodzinę, jeśli jej życie będzie opromienione i przesiąknięte duchem Ewangelii³⁶. Synod Rzymski mówi o życiodajnej osmozie między rodziną a parafią, którą także nazywa „autentyczną rodziną”. Dlatego duszpasterstwo rodzin, w parafii nie może być traktowane jako dziedzina sama dla siebie, lecz jako zasada ożywiająca i jednocząca parafialną działalność duszpasterską. W tym celu należy zorganizować lub ożywić w parafiach ośrodki, działające w porozumieniu z proboszczem, które by zatrudniały odpowiednią ilość wykwalifikowanych doradców w zakresie życia rodzinnego. Następnie zorganizować stosowną katechezę na różnych etapach życia, przygotowującą do życia w rodzinie. Szczególne znaczenie ma tutaj odpowiednie zagospodarowanie okresu narzeczeństwa i związanego z nim bezpośredniego przy-

³⁵ LSR ip. 44, 34, 2-3; LSR n. 68, 70; por. DPF n. 236-239.

³⁶ Por. B. M i e r z w i ń s k i. *Elementy teologii praktycznej małżeństwa i rodziny*. W: *teologia małżeństwa i rodziny*. T. 1. Pod red. K. Majdańskiego. Warszawa 1980 s. 237-241.

gotowania do małżeństwa. Troska wspólnoty parafialnej o małżeństwo i rodzinę nie może się zakończyć w momencie zawarcia małżeństwa, winna trwać nadal. Stąd małżeństwa i rodziny młode w pierwszych latach życia małżeńskiego i rodzinnego powinny być otaczane szczególną opieką. Nie można ich zostawić samych wobec nowych i trudnych zadań, które często przekraczają możliwości ich pokonania. Na szczeblu parafialnym trzeba uruchomić pomoc rodzinom żyjącym w trudnych warunkach z powodu posiadania dzieci niepełnosprawnych, nieuleczalnie chorych czy uzależnionych, a także rodzinom niepełnym i rozbitym, o czym już wspominaliśmy. Zainteresowania i pomocy duchowej należy udzielić rodzinom religijnie obojętnym, bez sakramentalnego małżeństwa, ideologicznie podzielonym, niepraktykującym. Mając na uwadze troskę Chrystusa o dzieci, obowiązkiem parafii jest opieka nad sierotami, dziećmi bez rodzin i porzuconymi oraz poszukiwanie rodzin gotowych do adopcji czy przyjęcia dzieci opuszczonych³⁷.

Pewne zaskoczenie u polskiego czytelnika dokumentu synodalnego wzbudza to, że nie ma wzmianki o pomocy rodzinom wielodzietnym, które chyba istnieją w Rzymie i także potrzebują pomocy. Na uwagę zasługuje wielokrotna wzmianka o niesieniu pomocy rodzinom, w których są dzieci niepełnosprawne i uzależnione od narkotyków.

Oprócz instytucji diecezjalnych i parafialnych Synod wzywa do powołania instytucji ponadparafialnych. Ich zadaniem byłoby przede wszystkim zorganizowanie pomocy materialnej tym rodzinom, które nie posiadają mieszkań, jak również starcom. W tej dziedzinie potrzebna jest współpraca z instytucjami społecznymi i wolontariatem już istniejącym³⁸.

Niezastąpioną pomoc rodzinie, w spełnianiu jej zadań wychowawczych niesie szkoła. Trudno sobie współcześnie, wyobrazić proces wychowawczy w rodzinie bez udziału szkoły. Szczególną rolę w tym względzie odgrywa szkoła katolicka. W nauczaniu Kościoła i w jego przepisach prawnych jawi się ona jako przekaziciel i stróż prawdy; specyficzny przekaziciel, gdyż chodzi o przekaz formacyjny³⁹. Sprawę tę ujmuje *Kodeks Prawa Kanonicznego* w sposób następujący: „Wśród środków wychowania wierni powinni bardzo cenić szkoły, które są dla rodziców główną pomocą w wypełnianiu obowiązku wychowania” (kan. 796, § 1). Szkoła zatem we współpracy z rodziną naucza i wychowuje.

Wychowawczą rolę szkoły katolickiej dostrzega Synod Rzymski. Postuluje jej współpracę z rodzicami w przygotowaniu do życia w rodzinie. Postuluje

³⁷ LSR n. 30, 70, 71, 72; LSR ip. 36, 3, ip. 35, 2, 5; oraz DPF n. 24, n. 43-44, n. 115-120.

³⁸ LSR n. 72.

³⁹ Por. J. D y d u c h. *Szkoły katolickie w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*. „Analecta Cracoviensia” 18:1986 s. 349-365.

także obecność rodziny w każdej szkole, również państwowej, poprzez udział w jej organach decyzyjnych, tak aby rodzina mogła skutecznie wyrazić swoje dezyderaty wychowawcze i przedstawić wartości i zasady, według których dzieci mają być wychowywane. Rodzinie należy pozostawić prawo wolnego wyboru szkoły, łącznie z katolickimi, których w Rzymie jest dużo w szerokim zakresie i z odpowiednią renomą⁴⁰. W tej sytuacji – wydaje się – Synod powinien zobowiązać rodziców do posyłania dzieci do szkół katolickich. Trudności mogłyby nastęrczać koszty, o czym nie wspomina się i brak właściwego rozmieszczenia szkół katolickich. Synod Rzymski postuluje zorganizowanie szkoły diecezjalnej, kursów i innych instytucji kształcących pracowników duszpasterstwa rodzin. Byłyby one miejscami formacji i ośrodkami spotkań poświęconych duchowości rodziny. Cała wspólnota katolicka Rzymu zobowiązana jest zadbać o specjalistyczną formację w duszpasterstwie dla seminarzystów, stałych diakonów, kapłanów, zakonników i świeckich. Ważna rola przypada w tym względzie uniwersytetom rzymskim, zwłaszcza Uniwersytetowi Laterańskiemu⁴¹. Dla obrony praw rodzin niezwykle istotne znaczenie posiadają stowarzyszenia i grupy nieformalne. Chodzi tu o stowarzyszenia rodzin i organizacje zajmujące się troską o rodzinę. Podobną rolę odgrywają grupy nieformalne zrzeszające rodziny. Organizowanie się rodzin jest realizowaniem prawa wiernych świeckich do zrzeszania. Należy ono do podstawowych praw człowieka i fundamentalnych praw chrześcijanina⁴².

Synod Rzymski naucza, że stowarzyszenia, które otrzymały aprobatę Kościoła powszechnego, a zwłaszcza Kościoła w Rzymie, spełniają ważną funkcję w odnowie rodziny i w jej ewangelizacji. W tym kontekście trzeba umieścić różne formy organizacyjne zrzeszające rodziny, które prowadzą w Rzymie ożywioną działalność. Są to stowarzyszenia, ruchy i grupy nieformalne. Wszystkie one winny zaoferować pomoc w rozwoju autentycznej duchowości rodziny, w umacnianiu jej jedności, we wzajemnej solidarności rodziny. Mają być zbudowane na fundamencie przyjaźni prowadzącej do odkrywania Boga i wartości ewangelicznych, a tym samym do pogłębiania wiary i wypływającego z niej życia wiary. W swoje szeregi winny włączać coraz to nowe rodziny, również te słabe pod względem religijnym, aby je ożywić i umocnić. Różnorodność form organizacyjnych rodzin domaga się uporządkowania i zintegrowania, konstruktywnej wzajemnej współpracy i współpracy z centrami diecezjalnymi i parafialnymi,

⁴⁰ Por. LSR n. 71. 76; LSR ip. 34, 3; DPF n. 184.

⁴¹ Por. LSR n. 75; LSR ip. 36, 2-6.

⁴² Por. A. del P o r t i l l o. *Ius associationis et associationes fidelium iuxta Concilii Vaticani II doctrinam*. „Ius Canonicum” 8:1968 s. 5-28.

zachowując jednak odrębną specyfikę i właściwości⁴³. Zrzeszenia rodzin mogą stanowić o ich sile i są ważnymi środkami ich obrony. Jest to jednak możliwe wówczas, gdy będą dobrze zorganizowane i żywotne w swojej działalności.

Synod Rzymski wskazuje na jedną, szczególnie ważną dziedzinę oddziaływania stowarzyszeń. Jest to społeczny przekaz. Środki społecznego przekazu, zgodnie z oceną Synodu, przyczyniają się i powiększają kryzys rodziny. Chodzi o to, aby wpływając na nie, skłonić je do tego, by służyły dobru osoby i rozwojowi rodziny, szczególnie w dziedzinie moralnej i wychowawczej⁴⁴.

Rodzina rzymska, dotknięta głębokim kryzysem potrzebuje instytucjonalnego zabezpieczenia swojego istnienia i rozwoju. Synod wskazuje na różne instytucje, które winny zainteresować się rodziną, aby jej przyjść z pomocą. Jest to najpierw prawodawstwo zarówno kościelne jak i państwowe. Ze strony kościelnej zadośćczyni temu *Karta praw rodziny*, chodzi o jej rozpowszechnianie i wprowadzanie w życie.

Prawodawstwo państwowe także powinno ochraniać rodzinę i jej służyć. W tym względzie prawodawstwo włoskie wymaga reformy. Z pomocą rodzinie winny przyjść różne instytucje zorganizowane na szczeblu diecezjalnym i parafialnym, a także instytucje o charakterze państwowym, społecznym i samorządowym. Postulowana jest ich współpraca dla dobra rodziny. Wśród instytucji, z których korzysta rodzina, wiodącą rolę odgrywają szkoły, szczególnie katolickie. Dużą pomoc dla rodzin, zwłaszcza w budowaniu ich wspólnotowości stanowią stowarzyszenia, ruchy i grupy rodzin.

Wydaje się, że doświadczenia przekazane przez dokument końcowy Synodu Rzymskiego, dotyczące wielorakiej ochrony rodzin, mogłyby być spożytkowane na naszym polskim terenie. Wprawdzie kryzys rodziny w Polsce może nie jest aż tak głęboki jak rodziny rzymskiej, niemniej jednak jest on widoczny w różnych przejawach, podobnych do tych w Rzymie, co więcej – jak sądzymy – sytuacja ciągle się pogarsza. Dlatego byłoby wskazane, aby instytucjonalne formy zabezpieczenia i obrony rodzin przeszczepić na polski grunt, między innymi poprzez działalność II Polskiego Synodu Plenarnego.

ZAKOŃCZENIE

Wskazania o rodzinie, jakie zawiera księga II Synodu Rzymskiego, można potraktować jako dar, który Kościół w Rzymie, wraz ze swoim Biskupem, ofiarowuje rodzinie rzymskiej, co więcej rodzinie włoskiej, a także w jakimś sensie

⁴³ LSR n. 31, 68, 72; LSR ip. 34, 3-6; DPF n. 128-129.

⁴⁴ Por. LSR n. 76; DPF n. 187-188.

każdej rodzinie. Byłby to dar na Międzynarodowy Rok Rodziny, rozpoczynający się 26 XII 1993 r.

Podobny dar, ale przeznaczony już tylko dla rodzin włoskich, ofiarowuje Konferencja Biskupia Italii w postaci *Instrukcji Duszpasterskiej o Rodzinie* z 25 VII 1993 r. Przygotowanie jej przez Konferencję Biskupią Italii zbiegło się w czasie z przygotowaniem dokumentu końcowego II Synodu Rzymskiego. W interesującej nas sprawie rodziny wiele jest problemów zbieżnych i zazębiających się. Niemniej jednak obydwie dokumenty nie posiadają wzajemnych odnośników, natomiast obficie czerpią z nauczania Soboru Watykańskiego II i dokumentów posoborowych, zwłaszcza adhortacji *Familiaris consortio* i *Christi-fideles laici*. Jedno jest pewne, że ich celem jest dobro rodziny, aby stała się ona skutecznym instrumentem nowej ewangelizacji.

LA PASTORALE DELLA FAMIGLIA NELLA LUCE DEI DECRETI DEL II SINODO ROMANO

S o m m a r i o

Internazionale Anno della Famiglia, che inizia nella Chiesa Cattolica il 26 XII 1993 ispira alle riflessioni sulla famiglia. Questa volta vorremmo fondarle sulle indicazioni di II Sinodo della Diocesi di Roma, finito il 29 maggio 1993. Il Sinodo della Chiesa Romana ha significato speciale non soltanto per la Città Eterna, non soltanto per Italia, ma anche per tutta la Chiesa. La situazione della famiglia in mondo è molto differenziata. Esistono però alcuni elementi comuni e tante somiglianze. Molteplice crisi, cui tocca mondo contemporaneo non ha evitato anche famiglia. Essa può però superarla, quando diventerà oggetto e dell'evangelizzazione. Soltanto la Famiglia evangelizzata ed evangelizzante può rinnovarsi realmente, può rinnovare la società e la comunità ecclesiale.

La famiglia appare come nucleo basilare della società statale e della Chiesa. Da essa dipenderanno il destino ed il futuro delle entrambe comunità: stato e Chiesa. Per questa ragione sia lo stato, sia la Chiesa sono obbligati ad aiutare la famiglia. Il significato basilare in quel punto possiede la legislazione statale ed ecclesiale favorevole alla famiglia. Di seguito si deve formare le istituzioni, che servono alla famiglia ed al suo sviluppo. Qui dobbiamo nominare: la scuola, le associazioni, i gabinetti di consultazione, gli istituti, le istituzioni statali e di autonomia comunale, che assicurano l'esistenza materiale della famiglia, specialmente questa povera. Organizzata pastorale familiare, la quale collabora con le istituzioni civili, che sostengono famiglia condurrà alla rinascita delle famiglie e contribuirà al rinnovamento del mondo.